

نظام قضایی در صدر مشروطیت

(۱۳۲۹-۱۳۲۵ق)

با تکیه بر اسناد امجدالسلطان معاون وزارت عدلیه

مؤلف:

دکتر حمیده شهیدی

سرشناسه	شهیدی، حمیده، ۱۳۵۵ -
عنوان	نظام قضایی در صدر مشروطیت (۱۳۲۵-۱۳۲۹ ق) با تکیه بر اسناد امجدالسلطان معاون وزارت عدلیه
پدیدآورنده	حمیده شهیدی.
مشخصات نشر	قم: نشر استناد، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری	۳۱۲ ص: جدول، نمونه.
شابک	978 - 622 - 98559 - 2 - 8
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه ص. [۲۷۳] ۲۸۲-.
یادداشت	نمایه.
موضوع	امجدالسلطان، محمد
	ایران. وزارت عدلیه
	ایران. وزارت عدلیه -- قوانین و رویه‌ها
	ایران. وزارت عدلیه -- تاریخ -- اسناد و مدارک
	قره قضائیه -- ایران -- تاریخ -- ۱۳۲۵-۱۳۲۹ ق.
	Judicial power -- Iran -- History -- 1907-1911
	قره قضائیه -- ایران -- تاریخ -- ۱۳۲۵-۱۳۲۹ ق. -- اسناد و مدارک
	Judicial power -- Iran -- History -- 1907-1911 -- Sources
رده‌بندی کنگره	KMH۲۶۱۳
رده‌بندی دیویی	۳۴۷/۵۵۰۱۲
کتابخانه ملی	۹۰۶۴۹۳۴

نشر استناد

نظام قضایی در صدر مشروطیت (۱۳۲۹-۱۳۲۵ ق)

با تکیه بر اسناد امجدالسلطان معاون وزارت عدلیه

مؤلف: دکتر حمیده شهیدی

ناشر: استناد

طراح و صفحه‌آرا: روح‌الله محمدی

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۸۵۵۹-۲-۸

نوبت چاپ: اول

سال چاپ: ۱۴۰۱

شمارگان: ۳۰۰ جلد

قیمت: ۱۷۰۰۰۰ تومان

همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

nashrestenad@gmail.com

قم - باجک - کوچه ۷۵ - پلاک ۱۰۴ - واحد ۱ - تلفن: ۰۹۱۲۲۵۱۳۵۴۴

الف. تعیین حدود شرع و عرف ۱۴

ب. محاکم و تشکیلات ۴۸

۱۸ پیشینه پژوهش

۲۰ معرفی و نقد منابع

۳۰ ضرورت، هدف و روش پژوهش

۳۱ قلمرو پژوهش

فهرست مطالب

مقدمه ناشر / ۹

پیشگفتار / ۱۱

مقدمه / ۱۳

طرح مسأله ۱۴

علت انتخاب بازه زمانی ۱۳۲۵ تا ۱۳۲۹ق ۱۵

پرسش‌های پژوهش ۱۶

پیشینه پژوهش ۱۸

معرفی و نقد منابع ۲۰

ضرورت، هدف و روش پژوهش ۳۰

قلمرو پژوهش ۳۱

فصل نخست: ساختار و تشکیلات عدلیه / ۳۷

الف. تعیین حدود شرع و عرف ۴۳

ب. محاکم و تشکیلات ۴۸

ج. ترتیب رسیدگی به پرونده‌های قضایی ۵۸

فصل دوم: مردم و عدلیه / ۶۹

الف. سنخ شناسی مراجعان به عدلیه ۷۱

ب. مؤلفه‌های مورد انتظار مردم از عدلیه ۸۱

ج. مشکلات قضایی مردم ۹۶

۱. مشکلات حقوقی ۹۶

الف. دعاوی ملکی ۹۶

ب. دعاوی مالی ۱۰۴

ج. دعاوی در حوزه وقف ۱۱۶

د. دعاوی در حوزه ارث ۱۱۸

۲. مشکلات جزایی ۱۲۰

الف. جعل اسناد ۱۲۱

ب. جرائم سیاسی و مطبوعاتی ۱۲۸

ج. سایر جرائم (سرقت، قتل، شرارت و نزاع) ۱۳۶

فصل سوم: چالش‌ها و مشکلات عدلیه / ۱۴۳

الف. فقدان قوانین مدون و نبود ضمانت اجرا ۱۴۵

ب. ضعف استقلال دستگاه قضا ۱۵۶

ج. مشکل مالی و ضعف نیروی انسانی ۱۶۸

فصل چهارم: نخستین تکاپوهای عدلیه در برطرف کردن چالش‌های قضایی و
برآوردن انتظارات مردم / ۱۷۷

- الف. تدوین و تصویب قوانین ۱۸۰
ب. تأمین استقلال، ایجاد عدالت و همه‌گیرکردن قانون ۱۸۶
ج. تأمین بودجه و تقویت نیروی انسانی ۱۹۰

فصل پنجم: مقایسه کارکرد نظام قضا در دوره مشروطه با پیش از آن
در عصر قاجاریه / ۱۹۷

- الف. نظام قضایی مشروطه در تداوم پیش از آن ۱۹۹
ب. تحول در نظام قضایی با تغییر ساختار حکومت ۲۱۱
ج. مقایسه رابطه مردم با عدلیه در دوره مشروطه با پیش از آن ۲۱۸

نتایج پژوهش / ۲۲۵

ضمائم / ۲۳۵

کتابنامه / ۲۷۳

- اسناد، نسخ خطی، نشریات ۲۷۳
کتاب‌ها و مقالات ۲۷۴

نمایه‌ها / ۳۸۳

با این حال، توجه پژوهشی به عدلیه و در کل نظام قضایی عصر مشروطه به ویژه از منظر اسناد ضرورتی اجتناب ناپذیر است که سرکار خانم دکتر حمیده شهیدی، سندپژوه ارجمند کتابخانه و مرکز اسناد آستان قدس رضوی این مهم را به عنوان رساله دکتری خود به انجام رسانده و پس از تکمیل و تتمیم در قالب کتاب حاضر به علاقه مندان عرصه تاریخ حقوق تقدیم کرده است.

و من الله التوفیق

حسن زندیه

مدیر نشر استاد

پیشگفتار

نظام قضایی ایران در دوره قاجار پیش از رخداد مشروطیت بر اساس ساختار قضایی دوره صفوی بود. پژوهش درباره این ساختار جهت شناسایی عوامل ایجاد جنبش مشروطیت و صدور فرمان ایجاد عدالت خانه امری ضروری به نظر می‌رسد. شواهد و مصادیقی در دسترس است که نشان می‌دهد از عوامل اصلی جنبش مشروطه، ضعف نظام قضایی دوره قاجار بوده است؛ از این رو با ایجاد مشروطیت، دستگاه قضا از جایگاه ویژه‌ای برخوردار شد.

شناخت پیشینه تاریخی نظام قضایی ایران توسط حقوق‌دانها و دست‌اندرکاران قضا جهت ایجاد سازمان قضایی مطلوب، ضروری به نظر می‌رسد. از سوی دیگر جهت تبیین صحیح رخدادها و حوادث تاریخی لازم است به منابع اصیل رجوع کرد. نگارنده در این پژوهش سعی کرده است با شناسایی اسناد مربوط به امجدالسلطان- معاون وزارت عدلیه- بین سال‌های ۱۳۲۵ تا ۱۳۲۹ ق به تبیین صحیح موضوع بپردازد.

در سالهای مورد نظر که مقارن با صدر مشروطیت است در منابع اطلاع چندانی به دست نمی آید؛ اما می توان در پرتو اسناد، به ایضاح موضوع پرداخت و کاستی های منابع تاریخی را به کمک آن ترمیم کرد. اگر چه پراکندگی موضوعی اسناد و دشواری خوانش آن صبر و حوصله مضاعفی را می طلبد؛ اما بهره گیری از ده هزار برگ سند مربوط به عدلیه و پرداختن به موضوعاتی که تاکنون مورد توجه قرار نگرفته از نوآوری های این پژوهش است.

در پایان بر نگارنده بایسته است از کسانی که در انتشار این مجموعه یاری رسان بوده اند تشکر کنم:

اساس این پژوهش در مقطع دکتری در گروه تاریخ دانشگاه فردوسی مشهد ایجاد شد. از عنایت تمامی اساتید فرهیخته آن گروه که در محضرشان شاگردی کردم، تشکر می کنم. از جناب دکتر حسن آبادی مدیریت محترم پیشین مرکز اسناد آستان قدس رضوی، از آقای جهانگیری مسئول محترم ارائه خدمات به پژوهشگران در مرکز اسناد، تشکر و قدرانی می کنم. همچنین از جناب دکتر زندیه که چاپ و نشر این کتاب را عهده دار شدند، سپاسگزاری می کنم. خداوند یاری گر همه این بزرگواران باشد.

حمیده شهیدی

پژوهشگر سازمان کتابخانه ها، موزه ها

و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

آذر ۱۴۰۱